

nota Sport en bewegen 2011-2015
gemeente Waterland

november 2011

INLEIDING	3
1. SPORT- EN BEWEEGSTIMULERING	5
1.1 JEUGD.....	5
1.1.1 <i>Peuters (0-4)</i>	6
1.1.2 <i>Kleuters (4-6)</i>	6
1.1.3 <i>Kinderen (6-12)</i>	7
1.1.4 <i>Jongeren (12-18)</i>	8
1.2 VOLWASSENEN (18-65)	9
1.3 OUDEREN (65+).....	10
1.4 MENSEN MET EEN BEPERKING.....	10
1.5 MINIMABELEID.....	11
2. SPORTVERENIGINGEN	12
2.1 UITGANGSPUNTEN	12
2.2 BREDE MAATSCHAPPELIJKE FUNCTIE.....	12
2.3 VRIJWILLIGERSWERK.....	13
3. SPORTVOORZIENINGEN	14
3.1 UITGANGSPUNTEN	14
3.2 VOORZIENINGENAANBOD	14
3.2.1 <i>Buitensportvoorzieningen</i>	15
3.2.2 <i>Sportzalen</i>	17
3.2.3 <i>Overdekt zwembad</i>	18
3.2.4 <i>Speelvoorzieningen</i>	18
3.2.5 <i>Openbare ruimte</i>	19
4. PLANNING EN FINANCIERING.....	20
BIJLAGE 1. OVERZICHT SPORTAANBOD 2010-2011	22
BIJLAGE 2. OVERZICHT SPORTVOORZIENINGEN 2010-2011	25
BIJLAGE 3. GEÏNTERVIEWDE PERSONEN.....	26
BIJLAGE 4. LITERATUUR	27

INLEIDING

Aanleiding

Er is een aantal ontwikkelingen die de aanleiding vormt voor deze nota. Tot op heden had de gemeente Waterland alleen een beleidsnota Sportaccommodaties. Hierin was veel aandacht voor de gemeentelijke sportaccommodaties, maar een compleet en integraal sport en beweegbeleid ontbrak tot op heden. Deze nota wil daarin voorzien. Daarnaast loopt in 2011 de BOS-impuls af. De gemeente Waterland ontkomt er daarom niet aan haar activiteitenprogramma dat hiermee werd gefinancierd te heroverwegen. Tenslotte zijn er ontwikkelingen in de buitensport gaande zoals een groeiende behoefte aan een hockeyvoorziening en de wens om kunstgras. Dit alles heeft geleid tot de bestuursopdracht voor het opstellen van een integrale nota 'Sport en bewegen' 2011-2015 van 14 februari 2010.

De betekenis van sport en bewegen in Nederland

Sport en bewegen worden steeds belangrijker in onze samenleving. Steeds meer mensen sporten of bewegen met als doel om gezond, fit of slank te blijven. Overheden en instellingen in de gezondheidszorg zien sport en bewegen steeds meer als middel om de geestelijke en lichamelijke gezondheid van mensen te verbeteren. Ook is er het schrikbeeld van jeugd die veel tijd achter tv en computer doorbrengt, weinig beweegt en slecht eet. Ten slotte heeft de toegenomen aandacht voor sport en bewegen bij overheid, bedrijfsleven en onderwijs van de sportsector een professionele bedrijfstak en een economische factor van belang gemaakt. Op sommige onderdelen is de expertise zelfs een exportproduct geworden. Denk daarbij aan de Nederlandse voetbaltrainers die overal ter wereld werkzaam zijn.

Gemeentelijke visie

De gemeente Waterland erkent het belang van sport en bewegen voor haar inwoners. Zij onderschrijft het belang van sport en bewegen als middel om de lichamelijke en geestelijke gezondheid van haar inwoners te verbeteren. Met haar beleid voor sport en bewegen wil de gemeente Waterland *haar inwoners stimuleren om voldoende te bewegen en te sporten*. Hiermee wil zij bijdragen aan *een actieve en gezonde leefstijl van al haar burgers*. Met actief wordt zowel lichamelijk actief als maatschappelijk actief bedoeld.

De gemeente Waterland gaat in haar sport- en beweegbeleid uit van de (draag)kracht van haar burgers, maatschappelijke en commerciële organisaties. Dit sluit aan op de visie die ten grondslag ligt aan de Wet Maatschappelijke Ondersteuning. "De gemeente Waterland faciliteert haar burgers om zelfredzaam te zijn en te participeren in de samenleving". De nota sport en bewegen is te beschouwen als een uitvoeringsnota van de beleidsnota WMO.

Wat sportvoorzieningen betreft kiest de gemeente voor het faciliteren van haar inwoners met sportvoorzieningen waarin de samenleving niet zelf kan voorzien en die per definitie onrendabel zijn. Het gaat daarbij om sportvelden, gymzalen, een sporthal en een instructiebad. De gemeente biedt zelf geen sportactiviteiten aan. Zij ziet zichzelf als regisseur van vraag en aanbod. Daar waar vraag en aanbod niet op elkaar aansluiten, zal de gemeente maatschappelijke en commerciële aanbieders stimuleren om in dit aanbod te voorzien. In uitzonderlijke gevallen zal de stimulans bestaan uit gedeeltelijke of volledige financiering van een activiteit.

De gemeente Waterland richt zich in haar sport- en beweegbeleid op breedtesport. Op dit moment is er geen aanwijsbare behoefte binnen de samenleving aan het faciliteren van topsport. Binnen de gemeentegrenzen zijn geen organisaties actief op dit niveau. Daarom zal er in deze nota verder geen aandacht aan topsport worden besteed.

Raakvlakken met ander gemeentelijk beleid

Een actieve en gezonde leefstijl vraagt om meer dan sport en bewegen. Het vraagt ook om aandacht voor gezondheid. Daarom is er in deze nota ook aandacht voor thema's uit het gezondheidsbeleid van de gemeente Waterland, zoals het bestrijden van overgewicht, het bevorderen van gezonde voeding en het beperken van alcohol- en drugsgebruik. Het aanleren van een gezonde en actieve leefstijl begint bij de jeugd. Aandacht voor het gemeentelijk jeugdbeleid mag dus niet ontbreken in deze nota.

De gemeente huisvest veel maatschappelijke organisaties, zoals sportverenigingen, die zich tot doel stellen om inwoners van de gemeente Waterland te laten sporten en/of bewegen. Deze organisaties zijn van onschatbare waarde voor de samenleving. Het werk bij deze organisaties wordt voor een groot deel door vrijwilligers gedaan. Daarom gaat deze nota in op vrijwilligerswerk en het gemeentelijk vrijwilligersbeleid.

Een actieve en gezonde leefstijl voor alle inwoners van Waterland vraagt om speciale aandacht voor groepen die dit niet op eigen kracht kunnen bereiken. Daarom is er speciale aandacht voor minima, ouderen en mensen met een beperking.

Doelstelling nota

De nota sport en bewegen heeft een aantal doelen. Ten eerste wil het laten zien wat publieke organisaties met hun activiteiten en voorzieningen bijdragen aan een gezonde en actieve leefstijl van de Waterlanders. Ten tweede wil deze nota het gemeentelijk beleid laten zien waarmee zij aanvullend wil zijn op het particuliere initiatief. Wat doet de gemeente Waterland wel en wat doet zij vooral ook niet. Tenslotte is deze nota het startpunt van een structureel sport- en beweegbeleid in de gemeente Waterland. Door de nota elke vier jaar te herzien, blijft de actualiteit van het gemeentelijk sport- en beweegbeleid gewaarborgd.

Opzet nota

Deze nota is als volgt opgebouwd. Hoofdstuk één gaat in op de sport en beweegstimulering. Hierbij wordt een aantal leeftijdscategorieën beschreven. Speciale aandacht is er voor minima, ouderen en mensen met een beperking. Hoofdstuk twee beschrijft de rol van sportverenigingen. Aandacht voor sportvoorzieningen is er in hoofdstuk drie. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen gemeentelijke, maatschappelijke en commerciële voorzieningen. Ook is er aandacht voor speelvoorzieningen en de openbare ruimte. In hoofdstuk vier staat een activiteitenplanning opgenomen voor de periode 2011-2015 met daarbij de financiële dekking. In de bijlagen vindt u onder meer een (verre van volledig) overzicht van alle sportaanbieders en sportvoorzieningen in de gemeente Waterland.

1. Sport- en bewegestimulering

“Van de inwoners van de gemeente Waterland sport 62% minstens één maal per maand. Dit is het hoogste percentage van de vier deelnemende gemeenten (red. Dit zijn Purmerend, Zeevang, Landsmeer en Waterland)..” (Omnibusenquête Waterland, 2010). Voor Nederland lag dat percentage in 2007 op 65%. (Rapportage Sport, Sociaal Cultureel Planbureau 2008). Hiermee komt de gemeente Waterland iets uit onder het landelijk gemiddelde.

In dit hoofdstuk wordt de sport- en bewegestimulering beschreven. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen jeugd (0-18), volwassenen (18-65) en ouderen (65+). Speciale aandacht is er voor mensen met een beperking en minima. Jeugd wordt onderscheiden in peuters (0-4), kleuters (4-6), kinderen (6-12) en jongeren (12-18).

1.1 Jeugd

Jeugdbeleid

De volgende belangrijke thema's uit het jeugdbeleid van de gemeente Waterland hebben raakvlakken met het sport- en bewegebeleid:

1. opvoed- en opgroeiondersteuning
2. het stimuleren van jongerenparticipatie

Vanuit het gezondheidsbeleid van de gemeente Waterland kan daar nog aan worden toegevoegd:

3. het voorkomen en bestrijden van overgewicht
4. alcohol- en drugsgebruik jongeren

Ad 1. Opvoed- en opgroeiondersteuning

De opvoed- en opgroeiondersteuning voor jeugd wordt georganiseerd vanuit verschillende instanties als het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG), peuterspeelzalen, kinderdagverblijven en scholen. Deze zorgstructuren spelen een belangrijke rol in het aanleren van een gezonde en actieve leefstijl. Dit doen zij preventief door gezonde voeding en voldoende beweging en een goede motorische ontwikkeling te bevorderen. Waar nodig werken deze instanties samen met particuliere aanbieders van sport- en beweegactiviteiten. Meer informatie over opvoed- en opgroeiondersteuning is te vinden in de Jeugdnota gemeente Waterland 2011-2014.

De ontwikkeling van Brede scholen heeft tot doel om de opvoed- en opgroeiondersteuning zoveel mogelijk rond basisscholen te organiseren.

Ad 2. Jongerenparticipatie

Het jeugdbeleid van de gemeente Waterland richt zich onder meer op de participatie van jongeren in de samenleving. Sport wordt daarbij als middel ingezet. Dit onderwerp komt terug in paragraaf 1.1.4 Jongeren.

Ad 3. Overgewicht

Uit gegevens van de GGD (jaarverslagen 2009, 2010) blijkt dat in de gemeente Waterland het aantal kinderen met overgewicht onder basisscholieren en middelbare scholieren lager ligt dan het landelijk gemiddelde, maar net als dat landelijk gemiddelde in de afgelopen jaren is gestegen¹. Het voorkomen en bestrijden van overgewicht is een speerpunt in het gezondheidsbeleid van de gemeente Waterland. De instanties voor opvoed- en opgroeiondersteuning, zoals onder ad 1. genoemd, spelen een belangrijke rol in het voorkomen en signaleren van overgewicht. Het bewegingsaanbod voor kinderen met overgewicht is zeer beperkt in Waterland. Daarom wil de

¹ Waterland: ongeveer 8% in 2009 en 10% in 2010 onder basis- en middelbare scholieren (GGD jaarverslagen 2009 en 2010).

Nederland: 12% onder 2-19 jarigen (CBS, 2007) en 14% onder 2-21 jarigen (TNO, 2010).

gemeente in haar beleid voor sport en bewegen het preventief bewegingsaanbod voor jeugd een impuls geven. Daarbij richt de gemeente zich vooral op kinderen (7-12 jaar). Door zich te richten op kinderen zal ook het overgewicht bij jongeren (12-18 jaar) op termijn worden beïnvloed.

Ad 4. Alcohol

Het gezondheidsbeleid van de gemeente Waterland richt zich ondermeer op het beperken van het alcohol- en drugsgebruik bij jongeren. Eén van de plaatsen waar jongeren in aanraking komen met alcohol is de kantine van sportverenigingen. Gemeentelijke interventies ten aanzien van alcoholgebruik door jongeren in sportkantines richten zich daarom op sportverenigingen. Deze interventies worden beschreven in hoofdstuk 2.

1.1.1 Peuters (0-4)

Peuterspeelzalen en kinderdagverblijven hebben vanuit de Wet Ontwikkelingskansen door kwaliteit en educatie (Oke) een zorgplicht. Die zorgplicht omvat ook de preventieve en curatieve zorg voor peuters op het gebied van gezondheid, voeding en beweging. De zorgteams werken daarbij samen met particuliere aanbieders van sport- en bewegen zoals bijvoorbeeld fysiotherapie. Daarmee leveren deze organisaties een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling van een gezonde en actieve leefstijl.

- *Bewegingsaanbod van peuterspeelzalen en kinderdagverblijven*

Peuterspeelzalen en kinderdagverblijven beschikken vaak over een eigen besloten buitenspeelruimte. De gemeente beschikt niet over informatie over het bewegingsaanbod van peuterspeelzalen en kinderdagverblijven.

- *Overig aanbod voor peuters*

Bij het opstellen van deze nota zijn uit de samenleving signalen ontvangen dat er een groeiende behoefte is aan bewegingsaanbod voor peuters (met een motorische achterstand), bovenop het bewegingsaanbod van peuterspeelzalen en kinderdagverblijven. In de kern Ipendam biedt GV Ipenstein 1 uur per week gymnastiek aan voor (zindelijke) peuters vanaf 3 jaar. In de overige kernen is geen bewegingsaanbod voor peuters aanwezig. Ook de kinderfysiotherapeut in Monnickendam heeft geen aanbod voor peuters (zonder doorverwijzing).

- *Gemeentelijk beleid voor peuters*

De gemeente vindt het belangrijk dat peuters voldoende bewegen, maar ziet het niet als haar taak om zelf in dit aanbod te voorzien. De gemeente ziet daarin een rol voor peuterspeelzalen, kinderdagverblijven en sportverenigingen.

Veel van de speelvoorzieningen in de gemeente zijn bedoeld voor peuters. Meer informatie over speelvoorzieningen is te vinden in paragraaf 3.2.4.

1.1.2 Kleuters (4-6)

Kleuters vanaf 5 jaar zijn leerplichtig en bezoeken het basisonderwijs. De meeste kinderen in Waterland gaan echter al vanaf vier jaar naar de basisschool. Ook basisscholen hebben een zorgplicht voor al hun leerlingen. Die zorgplicht omvat ook de preventieve en curatieve zorg voor peuters op het gebied van gezondheid, voeding en beweging. Hiermee leveren basisscholen een belangrijke bijdrage aan het ontwikkelen van een actieve en gezonde leefstijl van kleuters. Meer informatie hierover is te vinden in de jeugdnota Gemeente Waterland.

- *Bewegingsaanbod kleuteronderwijs*

Basisscholen organiseren bewegingslessen voor kleuters onder schooltijd. Daarnaast is er veel aandacht voor spelen. Hiervoor hebben basisscholen de beschikking over eigen speelplaatsen.

- *Overig aanbod voor kleuters*

Het aanbod van sportactiviteiten voor kleuters is groter dan voor peuters. Diverse sportverenigingen hebben activiteiten voor kleuters.

- *Gemeentelijk beleid voor kleuters*

Veel van de speelvoorzieningen in de gemeente zijn bedoeld voor kleuters. Meer informatie over speelvoorzieningen is te vinden in paragraaf 3.2.4. Daarnaast faciliteert de gemeente basisscholen met voorzieningen voor het bewegingsonderwijs en zwemles, zoals sportzalen en een zwembad.

De gemeente Waterland zal geen aanvullend beleid voeren voor kleuters. Zij laat de organisatie van sport- en beweegactiviteiten over aan scholen, naschoolse opvang, sportverenigingen en andere aanbieders.

1.1.3 Kinderen (6-12)

Basisscholen en organisaties voor naschoolse opvang (NSO) hebben een zorgplicht voor hun leerlingen. Die zorgplicht omvat ook de preventieve en curatieve zorg voor kinderen op het gebied van gezondheid, voeding en beweging. Zowel basisscholen als NSO leveren een belangrijke bijdrage aan het ontwikkelen van een gezonde en actieve leefstijl van kinderen.

- *Bewegingsaanbod NSO*

Naschoolse opvang organisaties (NSO) vangen basisscholieren na schooltijd op en organiseren voor hen een activiteitenaanbod. Vanuit de NSO is er toenemende interesse in het aanbieden van een aanbod van sport- en bewegen. Hiervoor richten zij zich op bestaande aanbieders, zoals sportverenigingen. Vanuit haar rol als regisseur van vraag en aanbod van sport- en beweegactiviteiten zal de gemeente Waterland zich inzetten om de samenwerking tussen NSO en sportverenigingen te bevorderen. Deze samenwerking vindt plaats binnen de brede scholen. De combinatiefunctionaris krijgt hier een coördinerende rol.

- *Bewegingsaanbod basisscholen*

De gemeente huisvest tien basisscholen die deel uitmaken van drie organisaties. SPOOR (5 openbare scholen), CPOW (4 christelijke scholen) en de christelijke basisschool De Rietlanden op Marken. Alle tien basisscholen beschikken over een vakdocent bewegingsonderwijs.

Alle basisscholen bieden hun leerlingen bewegingsonderwijs aan. Volgens de Wet Primair Onderwijs is dit per groep, per week 1,5 uur.

Daarnaast bieden alle basisscholen hun leerlingen schoolzwemmen aan. Een deel van de scholen doet dit binnen de 1,5 uur per week gymnastiekonderwijs. Een ander deel van de scholen doet dit bovenop de 1,5 uur bewegingsonderwijs.

Ten slotte organiseren scholen aanvullende sportactiviteiten, zoals sportdagen. De Olympiade die scholen in samenwerking met atletiekvereniging Monnickendam organiseren is daar een voorbeeld van.

- *Particulier aanbod voor kinderen*

In alle grote kernen is een divers aanbod van sport- en beweegactiviteiten voor kinderen. Het grootste deel van deze activiteiten wordt georganiseerd door sportverenigingen. Speciaal voor kinderen met overgewicht organiseert de Fysiogroep Waterland in samenwerking met onder meer de GGD een bewegingsactiviteit in Monnickendam. Meer informatie over het sport- en beweegaanbod is te vinden in bijlage 1.

- *Gemeentelijk beleid voor kinderen*

De gemeente faciliteert het bewegingsonderwijs van basisscholen door zaalruimte in de sporthal en in de gymzalen met bijbehorend inventaris beschikbaar te stellen. Op dit moment is er ruim voldoende zaalruimte beschikbaar.

Het leerlingenaantal in de gemeente zal in de komende jaren ondanks de bouw van nieuwe woningen niet stijgen. De huidige zaalruimte voor het bewegingsonderwijs is dus zeker voldoende voor de komende vijf jaar. Daarnaast maakt de gemeente het schoolzwemmen mogelijk in het zwembad in Monnickendam. Buitenruimte in de buurt van basisscholen is beperkt. Hierdoor is het voor basisscholen moeilijk om hun bewegingsonderwijs regelmatig buiten te laten plaatsvinden.

Een deel van de speelvoorzieningen is bedoeld voor kinderen. Het gaat daarbij om speeltoestellen en sportveldjes.

Het gemeentelijke sport- en bewegingsaanbod werd gefinancierd uit de extra rijksmiddelen voor de Breedtesport Impuls (2004- 2008) en de Bosimpuls (2009 – 2011). Deze regelingen worden vanaf 2012 vervangen door de Regeling Brede scholen, sport en cultuur. Met het geld uit deze regeling kunnen wij combinatiefuncties creëren.

- *Van Bosimpuls naar combinatiefuncties.*

Door het wegvallen van de Bosimpuls zullen we evalueren of voortzetting van alle Bosactiviteiten gewenst is. Op basis van de evaluatie kan de combinatiefunctionaris per januari 2012 succesvolle activiteiten voortzetten.

- *Combinatiefuncties*

De gemeente heeft financiering aangevraagd voor 2,5 combinatiefuncties. De daadwerkelijke financiering door het rijk is afhankelijk van voldoende cofinanciering door de gemeente. De eerste combinatiefunctionaris start vanaf september 2011. Deze combinatiefunctionaris heeft mede een coördinerende rol naar de brede scholen en fungeert als kwartiermaker voor de nog aan te stellen combinatiefunctionarissen in 2012. Deze krijgen een uitvoerende taak.

- *Beperking overgewicht*

Om overgewicht bij kinderen te voorkomen en te bestrijden wil de gemeente Waterland het beperkte bewegingsaanbod dat zich op overgewicht richt een impuls geven. Ter voorkoming van overgewicht biedt de gemeente de activiteit 'Lekker Fit' aan basisscholen. Het programma wordt uitgevoerd door Sportservice en de GGD. Achmea draagt financieel bij aan de activiteit.

Een andere activiteit wordt georganiseerd door fysiogroep Waterland in samenwerking met onder meer de GGD. Deze activiteit bestaat uit beweging voor kinderen met overgewicht onder professionele begeleiding en voorlichting aan hun ouders.

Acties: 1. Wij besluiten in 2012 of het wenselijk is om financieel bij te dragen aan het particuliere initiatief "Het Fitte Kind".

1.1.4 Jongeren (12-18)

De gemeente huisvest één VO-school, het Bernard Nieuwentijt College (BNC), school voor VMBO-T/Havo en de eerste twee klassen voor Havo en VWO.

- *Bewegingsaanbod Voortgezet Onderwijs (VO)*

Het BNC biedt haar leerlingen bewegingsonderwijs aan. De school bepaalt zelf het aantal uren dat zij aan bewegingsonderwijs besteedt.

- *Overig aanbod voor jongeren*

Het grootste deel van het sport- en beweegaanbod in de gemeente Waterland is ook toegankelijk voor jongeren. Daarnaast zijn er activiteiten die specifiek voor jongeren worden georganiseerd. Een overzicht van het sportaanbod in de gemeente Waterland is te vinden in bijlage 1.

- *Gemeentelijk beleid voor jongeren*

De gemeentelijke taken ten aanzien van het voortgezet onderwijs zijn middels een gemeentelijke verordening gedelegeerd aan het BNC. Jaarlijks ontvangt het BNC een financiële bijdrage van de gemeente waaruit zij onder meer haar sportvoorziening financiert. Deze voorziening bestaat in ieder geval uit een gymnastiekzaal in het schoolgebouw. Daarnaast biedt de gemeente het BNC de mogelijkheid om gebruik te maken van sportpark Markgouw.

Jongerenparticipatie is een belangrijk speerpunt van het jeugdbeleid van de gemeente Waterland. De gemeente stelt jongeren in de gelegenheid om zelf met projectvoorstellen te komen. Het kan dan ook gaan om sportactiviteiten. De jongerenwerker van de gemeente begeleidt het proces. De gemeente financiert de activiteiten vanuit het jeugdbeleid.

1.2 Volwassenen (18-65)

De gemeente wil burgers faciliteren om zelfredzaam te zijn en te participeren in de samenleving. De gemeente acht de meeste volwassen inwoners goed in staat om zelf een actieve en gezonde leefstijl te ontwikkelen. De gemeente faciliteert haar inwoners met goede openbare sportvoorzieningen en een sportief ingerichte openbare ruimte. Daarnaast ondersteunt de gemeente sportverenigingen die gedragen worden door hoofdzakelijk volwassen inwoners. Het gemeentelijk beleid met betrekking tot de gemeentelijke sportvoorzieningen en de verenigingssport staat in hoofdstuk 3 beschreven.

Van een aantal groepen volwassen heeft de gemeente in eerdere beleidsnota vastgelegd dat zij aanvullende ondersteuning verdienen om deel te nemen aan het maatschappelijk verkeer.

Daaronder valt ook de sportbeoefening. Deze groepen zijn:

1. mensen met overgewicht en obesitas (nota Gezondheidsbeleid)
2. mensen met een beperking (beleidsnota WMO)
3. minima (minimabeleid gemeente Waterland)

- *Mensen met overgewicht en obesitas*

Overgewicht bij volwassenen ligt in de gemeente Waterland met 44,4 % (nota Gezondheidsbeleid 2007-2011) iets onder het landelijk gemiddelde van 46,9% (CBS Stat, 2009).

Overgewicht wordt veroorzaakt door slechte voeding en/of onvoldoende beweging. Mensen met overgewicht kunnen allerlei klachten ontwikkelen zoals gewrichtsklachten of obesitas. In dat geval kunnen zij een beroep doen op hun huisarts. Vanuit de eerstelijnszorg worden mensen met obesitas begeleid naar een gezondere leefstijl. Vanuit de huisartspraktijken in de gemeente Waterland werken leefstijladviseurs die diabetespatiënten helpen bij het veranderen van hun voedingspatroon en hun beweeggewoonten. In samenwerking met fysiotherapie en sportscholen worden speciale programma's voor deze groep ontwikkeld. De landelijke overheid overweegt om een aantal van deze programma's in het basispakket van ziektekostenverzekering op te laten nemen. Hierover wordt in 2011 besloten.

De gemeente constateert dat er vanuit de gezondheidszorg een voldoende functionerend systeem is opgezet om volwassenen met obesitas extra ondersteuning te bieden om een actieve en gezonde leefstijl te ontwikkelen. De gemeente kiest er daarom voor zelf geen aanvullend beleid te voeren.

- *Mensen met een beperking*

Het gemeentelijk beleid ten aanzien van mensen met een beperking staat beschreven in paragraaf 1.4.

- *Minima*

Het gemeentelijk beleid ten aanzien van minima staat beschreven in paragraaf 1.5.

1.3 Ouderen (65+)

Uit de Omnibusenquête Waterland 2010 blijkt dat 49% van 65-plussers ten minste één keer per maand aan sport doet. Dit percentage ligt ruim boven de percentages van de gemeenten Zeevang, Landsmeer en Purmerend. Een landelijk cijfer is niet bekend.

Uit het Eindrapport preventief huisbezoek 75+ (2010) blijkt dat 56% van deze groep aan sport of bewegen doet. Gezondheidsproblemen zijn de belangrijkste reden voor deze groep om niet te sporten of te bewegen. Verder blijkt uit dit onderzoek dat er voldoende aanbod van activiteiten voor 75+-ers is. De belangrijkste sport- en beweegactiviteiten voor ouderen zijn fietsen, wandelen en gymnastiek.

Voor ouderen is het vanwege hun beperkte mobiliteit extra belangrijk dat er een beweegaanbod dichtbij huis is. In de vier grootste kernen is een bewegingsaanbod speciaal voor ouderen aanwezig. In Ilpendam en Monnickendam heeft projectgroep 50+ een activiteitenaanbod voor ouderen. Tenslotte heeft ook De Bolder in Monnickendam activiteiten specifiek voor ouderen. Daarnaast zijn er 65+-ers die lid zijn van reguliere sportverenigingen, die gebruik maken van het zwembad, die naar een particuliere fitnessvoorziening gaan of die gebruik maken van de openbare ruimte om bijvoorbeeld te wandelen of te fietsen.

De ouderen in Waterland hebben vergeleken met de omringende gemeenten een relatief gezonde en actieve leefstijl. Uit de Omnibusenquête Waterland blijkt ook dat er voldoende aanbod is aan sport- en beweegactiviteiten voor ouderen. Extra acties van de gemeente lijken dus niet nodig.

Aanvullend beleid voor ouderen

Toch verdient de groep van 44% inactieve 75+-ers extra aandacht. Uit onderzoek van de GGD blijkt dat de kans op een valincident significant toeneemt met de leeftijd en dat vallen op een hoge leeftijd een grote aanslag op de zelfredzaamheid inhoud. Zelfredzaamheid is een belangrijk uitgangspunt van de WMO. De kans op een valincident op 65-jarige leeftijd is 22% en neemt toe van 31% op 75-jarige leeftijd tot 46% bij 85-plussers. De gezondheidskosten die het gevolg zijn van valincidenten onder ouderen zijn groot. De gemeente Waterland telt ruim 3.000 65+-ers, dit is 18% van de bevolking. Het aandeel van ouderen zal in de komende jaren stijgen. De baten van preventie komen deels bij de ziektekostenverzekeraar terecht als gevolg van lagere ziektekosten en deels bij de gemeente als gevolg van minder thuiszorg en het verstrekken van minder hulpmiddelen. Valpreventie levert de gemeente Waterland dus een maatschappelijk en een financieel voordeel op. De baten en de lasten zijn bij de huidige bevolkingsomvang naar verwachting ongeveer gelijk. Een gemeentelijke bijdrage kan gefinancierd worden uit het WMO budget.

Acties:

1. Wij besluiten in 2012 of de gemeente in samenwerking met een ziektekostenverzekeraar valpreventie kan organiseren op basis van cofinanciering.

1.4 Mensen met een beperking

Onder mensen met een beperking verstaan we hier: verstandelijk en lichamelijk gehandicapten, chronisch zieken, mensen met autismespectrum beperkingen, doven en slechthorenden, blinden en mensen met een niet aangeboren hersenletsel.

Deze groep is in absolute zin zeer beperkt in omvang binnen onze gemeente. Exacte cijfers zijn niet bekend. Door de beperkte omvang van deze groep, is het aantal volwassenen of kinderen met een bepaalde aandoening, binnen een bepaalde leeftijdscategorie en per kern te klein om

specifieke bewegingsactiviteiten voor hen te organiseren. Daarom ligt het voor de hand om dit aanbod regionaal te organiseren. Hiervoor is het regionaal samenwerkingsverband Aangepast sporten in Zaanstreek-Waterland opgericht. De gemeente Waterland zal zich aansluiten bij het samenwerkingsverband en zal de organisatie van een deel van het regionale aanbod voor haar rekening nemen. Bij de organisatie van dit aanbod zullen particuliere sport en beweegaanbieders worden betrokken.

Wel is het zo dat een beperking als (fors) overgewicht een psychische component heeft en lang niet altijd met gebrek aan bewegen te maken heeft.

Sporten is gezond, maar als er verder niets wordt gedaan aan de problemen die ten grondslag liggen aan dat overgewicht is sporten zinloos. In dat kader wordt ook aandacht gevraagd voor pubers die weliswaar niet te dik zijn, maar wel een eetprobleem hebben. Fanatiek sporten is dan dikwijls een verborgen onderdeel van dit eetprobleem.

Acties:

2. De gemeente Waterland sluit zich aan bij het regionaal samenwerkingsverband Aangepast sporten en zal met een sportvereniging 1 activiteit van het regionale aanbod Aangepast sporten binnen haar gemeentegrenzen organiseren.

De gemeente denkt dat de betrokkenheid van mensen met een beperking bij hun woongemeenschap verbetert als zij met extra begeleiding mee kunnen doen aan regulier bewegingsaanbod in de buurt. Dit principe wordt al toegepast bij scouting en fysiotherapie. Voor mensen die geen beroep kunnen doen op mensen uit hun directe omgeving voor deze extra begeleiding, biedt de nieuw op te richten vrijwilligersvacaturebank mogelijkheden.

Daarnaast kunnen mensen met een beperking terecht bij organisaties en voorzieningen die sport- en beweegactiviteiten organiseren voor mensen met een beperking in de regio waar Waterland deel van uitmaakt. Een overzicht hiervan is te vinden in bijlage 1.

De gemeente Waterland heeft een regeling voor mensen met een beperking, die tevens onder het minimabeleid vallen, om extra kosten van te betalen. Ook extra kosten in verband met sport- en beweegactiviteiten komen voor vergoeding in aanmerking.

Acties:

3. De gemeente informeert inwoners van Waterland via haar website en gemeentegids over de mogelijkheden van aangepast sporten in de regio.

1.5

Minimabeleid

In het Minimabeleid van de gemeente Waterland is geregeld dat gezinnen met een inkomen tot (momenteel) 120% van het Bijstandsniveau de kosten voor sport (gedeeltelijk) vergoed krijgen door de gemeente. Er zijn aparte regelingen voor jongeren (4-18), volwassenen en chronisch zieken en gehandicapten.

Een belangrijk doel van het Minimabeleid is het voorkomen van een sociaal isolement. Om die reden wordt informatie over de regelingen voor minima actief aangeboden aan de doelgroep.

2. Sportverenigingen

“Van de inwoners van de gemeente Waterland van 15 jaar en ouder is 34% lid van een sportvereniging. Het percentage dat lid is van een vereniging is met Zeevang het hoogste percentage van de deelnemende gemeenten.” (Omnibus Waterland, 2010)

2.1 Uitgangspunten

Sportverenigingen leveren een grotere bijdrage aan de leefbaarheid van de gemeenschap waarvan ze deel uit maken. Om die reden ondersteunt de gemeente Waterland haar verenigingen onder meer met sportvoorzieningen die tegen een niet-kostendekkend tarief worden verhuurd. Aangezien de werkelijke kosten aanzienlijk hoger zijn dan het huurtarief worden verenigingen op deze wijze indirect gesubsidieerd. Vooral verenigingen die sportvelden huren van de gemeente profiteren hiervan. Op jaarbasis gaat het om gemiddeld ongeveer € 9.000,- per veld.

De gemeente baseert haar ondersteuning van sportverenigingen op het principe van zelfredzaamheid. Dat wil zeggen dat de gemeente niet méér bijdraagt dan strikt noodzakelijk. Dit heeft praktische consequenties voor de ontwikkeling van nieuwe buitensportvoorzieningen. In dat geval zal de gemeente een grotere bijdrage vragen van de verenigingen.

2.2 Brede maatschappelijke functie

De gemeente ziet een belangrijke rol weggelegd voor verenigingen in het ontwikkelen en behouden van een gezonde en actieve leefstijl, vooral bij de jeugd, het betrekken van inwoners bij de samenleving en het leefbaar houden van de leefgemeenschappen. De gemeente wil daarom de verenigingen stimuleren om die *brede maatschappelijke functie* te vervullen. Onder die brede maatschappelijke functie verstaat de gemeente:

- het ontwikkelen van een activiteitenaanbod dat oog heeft voor de wensen van haar inwoners, waaronder ouderen en mensen met een beperking
 - het samenwerken met onder andere scholen en naschoolse opvang om kinderen een actieve en gezonde leefstijl aan te leren;
 - het openstellen van de accommodatie voor andere sporters dan de eigen leden;
 - het aanbieden van gezonde voeding in sportkantines;
 - het stimuleren van een verantwoord alcoholgebruik.
- *Activiteitenaanbod*

De wensen en behoeften van de inwoners van Waterland op het gebied van sport- en bewegen veranderen. Zo neemt het percentage ouderen toe, een groep waarvoor in de georganiseerde sport over het algemeen te weinig aandacht is. Daarnaast blijkt, zo zagen we in hoofdstuk 1, een groeiende behoefte aan beweegactiviteiten voor peuters.

- *Samenwerking*

Steeds meer organisaties zoeken aanbod van sport- en beweegactiviteiten voor hun doelgroep of organiseren het zelf. Denk hierbij aan huisartsen (leefstijladviseurs), fysiotherapeuten, scholen en naschoolse opvang.

De gemeente vindt het belangrijk dat sportverenigingen zich open stellen voor samenwerking met deze organisaties om op die manier bij te dragen aan het bevorderen van een gezonde en actieve leefstijl van zoveel mogelijk inwoners van Waterland.

Bij de ontwikkeling van de brede school kunnen samenwerkingsverbanden gelegd worden. Dit is ook de taak van de eerste combinatiefunctionaris. Deze gaat het aanbod binnen sport en cultuur afstemmen met school en naschoolse opvang.

Acties:

4. De gemeente gebruikt de ontwikkeling van de brede scholen om contacten tussen sportverenigingen, scholen en naschoolse opvang te versterken. Hierbij gebruiken wij de inzet van een combinatiefunctionaris.

- *Accommodatie*

De gemeente vindt het belangrijk dat zoveel mogelijk aanbieders van sport- en beweegactiviteiten, gebruik maken van de gemeentelijke sportvoorzieningen. Kunstgras biedt de mogelijkheid om sportvelden intensiever te gebruiken. De gemeente vindt het belangrijk dat verenigingen hun kunstgrasvelden, kleedkamers en kantines ook aan derden beschikbaar stellen. De gemeente onderkent dat de beschikbaarheid van vrijwilligers bij de vereniging een beperkende factor is.

De gemeente zal de verhuur van de kunstgrasvelden faciliteren door de velden op te nemen in het gemeentelijk verhuursysteem.

Acties:

5. De gemeente stimuleert de openstelling van kunstgrasvelden, kleedkamers en kantines van sportverenigingen voor andere gebruikers.

Ad 4. Gezonde voeding in sportkantines

Aandacht voor gezonde voeding wordt belangrijker naarmate de problemen van overgewicht en obesitas groeien. Ook in de gemeente Waterland is het een groeiend probleem, in het bijzonder bij kinderen. Er is toenemende aandacht voor de preventie van overgewicht en obesitas door instanties die met kinderen werken, zoals centra voor jeugd en gezin, kinderopvangorganisaties en basisscholen. Een van de oorzaken van overgewicht en obesitas is ongezonde voeding. De gemeente is van mening dat ook sportverenigingen een verantwoordelijkheid hebben om het belang van gezonde voeding, vooral bij de jeugd, uit te dragen.

Ad 5. Verantwoord alcoholgebruik in sportkantines

De beperking van alcoholgebruik is in onze gemeente een belangrijke prioriteit op het gebied van gezondheid. Vooral het alcoholgebruik bij de jeugd van 12 tot 25 jaar baart grote zorgen.

Sportverenigingen die zich maatschappelijk betrokken tonen, hebben oog voor de schadelijke gevolgen van overmatig alcoholgebruik, in het bijzonder voor de jeugd. De gemeente erkent het belang van kantine-inkomsten voor verenigingen met een eigen clubgebouw, maar vindt dat ook deze verenigingen verantwoord dienen om te gaan met alcoholverstrekking. Daarom wil de gemeente het alcoholgebruik van kinderen onder 16 jaar tegengaan. In haar nota Gezondheidsbeleid staan doelstellingen opgenomen om het verantwoord alcoholgebruik bij sportverenigingen te bevorderen.

1. De gemeente organiseert voorlichting voor verenigingen over verantwoord alcoholgebruik door jeugd.

2. De gemeente biedt sportverenigingen met een eigen kantine een cursus aan voor hun barvrijwilligers.

Meer informatie over dit onderwerp is te vinden in de nota Gezondheidsbeleid 2008-2011.

2.3 Vrijwilligerswerk

Vrijwilligerswerk is belangrijk voor de leefbaarheid van gemeenschappen en onmisbaar voor het bestaan van de verenigingssport.

Anders dan veel organisaties die met vrijwilligers werken, werken sportverenigingen bijna uitsluitend met vrijwilligers en zijn door vrijwilligers bestuurde organisaties.

Een ander groot verschil met vrijwilligersorganisaties in andere sectoren is dat in sportverenigingen vrijwilligers bijna uitsluitend intern geworven worden; dat wil zeggen onder de (sportende) leden. Een vrijwilligersvacaturebank kan voor sportverenigingen een middel zijn om mensen met specifieke kennis te werven die niet in de vereniging voorhanden is.

Advisering en ondersteuning van de sportverenigingen op het gebied van werving- en behoud van vrijwilligers laat de gemeente over aan de bond waaraan de vereniging is aangesloten. De bonden hebben hiertoe verenigingsadviseurs- en ondersteuners in dienst.

Sportverenigingen kunnen baat hebben bij de inzet van bijstandsgerechtigden binnen de sportvereniging om een tekort aan vrijwilligers te compenseren. Begeleiding van vrijwilligers uit deze groep is daarbij een belangrijk aandachtspunt.

Ook binnen de sportvereniging heeft de deskundigheidsbevordering van vrijwilligers positieve invloed op de aantrekkelijkheid en kwaliteit van het vrijwilligerswerk. De sportbonden hebben een aanbod van trainingen en cursussen, zowel sportspecifiek als bestuurlijk. In de komende jaren zal de gemeente ook een aanbod van trainingen en cursussen ontwikkelen van vrijwilligerswerk in de volle breedte. Sportverenigingen zullen hier ook voor uitgenodigd worden. Meer informatie over het vrijwilligersbeleid en het aanbod van trainingen en cursussen is te vinden in de nota vrijwilligerswerk van de gemeente Waterland.

3. Sportvoorzieningen

3.1 Uitgangspunten

De gemeente wil haar bewoners faciliteren met kwalitatief goede sportvoorzieningen die voldoen aan de behoeften van de bevolking. De gemeente laat daarbij nadrukkelijk ruimte voor maatschappelijke of commerciële partijen die hierin een rol willen spelen.

De gemeente streeft naar intensief gebruik van de sportvoorzieningen. De gemeente zal onderbepaling zo veel mogelijk beperken.

Wij zien ook nieuwe ontwikkelingen, zoals de oprichting van de Hockeyclub Waterland. Deze vereniging zoekt al enige tijd een accommodatie. De meeste kansen liggen hier op sportpark Markgouw.

Voor de instandhouding van de leefbaar van de kernen vindt de gemeente het belangrijk dat Marken, Ipendam en Broek in Waterland over eigen sportvoorzieningen beschikken. Het gaat hierbij ten minste om sportvelden en een gymzaal ten behoeve van het basisonderwijs en de verenigingssport.

De sportparken zijn in eerste instantie sportvoorzieningen maar zijn door hun natuurlijke ligging en inrichting ook belangrijke groenvoorzieningen. De ontwikkeling en het beheer van bomen, struiken, bermen en sloten op en rondom het sportpark staat beschreven in Groenvisie gemeente Waterland (2007).

3.2 Voorzieningenaanbod

De sportvoorzieningen in de gemeente Waterland zijn te onderscheiden in gemeentelijke voorzieningen en particuliere voorzieningen. De gemeentelijke sportvoorzieningen omvatten sportvelden, gymzalen, een sporthal, Sportfondsenbad Monnickendam, speelvoorzieningen en de

openbare ruimte. De gemeentelijke voorzieningen zijn per definitie maatschappelijke voorzieningen.

De particuliere voorzieningen zijn te onderscheiden in maatschappelijke voorzieningen en commerciële voorzieningen. 't Trefpunt op Marken en het Dorpshuis in IJpendam, alle tennisparken, gymzaal Bernard Nieuwentijt College en de speelvoorzieningen bij scholen en peuterspeelzalen worden door particulieren beheerd, maar zijn maatschappelijke voorzieningen.

Commerciële voorzieningen met een winst oogmerk zijn onder andere Sportschool Monnickendam, Healthcentre Katwoude, Rob de Baat Fitness, fysiogroep Waterland en fysiofitness Ooster Ee. Met uitzondering van Healthcentre Katwoude richten deze commerciële sportvoorzieningen zich bijna uitsluitend op (fysio)fitness. Daarnaast is er een groot aantal commerciële botenverhuurbedrijven en maneges.

3.2.1 Buitensportvoorzieningen

"46% van de sportende inwoners van de gemeente Waterland gaat minstens één maal per maand als actieve deelnemer naar een buitensportaccommodatie (voor bijvoorbeeld voetbal, hockey of tennis). Dit is het hoogste percentage van de deelnemende gemeenten. 82% doet dit in de gemeente Waterland zelf. Ook dat is het hoogste percentage." (Omnibusenquête Waterland, 2010)

- **Bestaande voorzieningen**

De gemeente is vier sportparken rijk. Elk sportpark omvat ten minste tennis en voetbal. In Monnickendam is er op het sportpark ook ruimte voor handbal, honk- en softbal, atletiek en paardensport. Alle tennisparken zijn particulier eigendom. De overige velden en banen zijn in eigendom van en worden beheerd door de gemeente. Een gedetailleerd overzicht van de voorzieningen per sportpark is te vinden in bijlage 2.

- **Buitensportvoorzieningen en onderwijs**

De gemeente vindt het belangrijk dat scholen en naschoolse opvangorganisaties gebruik maken van de gemeentelijke sportvoorzieningen. Op dit moment zijn sportparken of trapvelden vaak niet in de buurt van de basisscholen.

- **Kunstgras**

De ruimte voor buitensportvoorzieningen is beperkt. Aanleg van sportvelden buiten de rode contouren² is niet mogelijk. Capaciteitsuitbreiding is daarom enkel mogelijk binnen de bestaande sportparken. Capaciteitsuitbreiding is mogelijk door de aanleg van kunstgras.

De gemeente onderschrijft het belang van kunstgras om:

- de kwantiteit en kwaliteit van wedstrijd- en trainingsfaciliteiten van de verenigingen te vergroten.
- de velden ook overdag te kunnen gebruiken ten behoeve van onder meer scholen.

De gemeente zal daarom in de komende periode in samenwerking met de voetbalverenigingen ten minste twee kunstgrasvelden realiseren.

De gemeente zal het gebruik van kunstgras overdag ten behoeve van schoolsport en andere gebruikers stimuleren door de kunstgrasvelden in het (online) verhuursysteem op te nemen dat ook voor de sportzalen gebruikt wordt.

De gemeente onderzoekt in 2011 in samenwerking met de voetbalverenigingen de haalbaarheid van vier kunstgras voetbalvelden.

² Op provinciaal niveau vastgestelde ruimtelijke grenzen waarbuiten niet gebouwd en ook geen sportvoorzieningen aangelegd mogen worden.

Acties:

6. De gemeente onderzoekt in 2011 in samenwerking met de voetbalverenigingen de haalbaarheid van vier kunstgras voetbalvelden

Acties:

7. De gemeente realiseert in 2012 tenminste twee kunstgras voetbalvelden

- *Hockey*

De behoefte aan sportvoorzieningen in de gemeente verandert. De belangrijkste verandering is een toenemende behoefte aan een hockeyvoorziening. Dit is onder meer te merken aan de recente oprichting van de Waterlandse hockeyclub (WHC). De hockeyclub organiseert momenteel trainingsactiviteiten op sportpark Markgouw in Monnickendam en in diverse sportzalen. Op dit moment is er geen geschikt (kunstgras) hockeyveld beschikbaar in de gemeente. Hockeyspelers in Waterland wijken uit naar Amsterdam en Purmerend. De gemeente heeft een potentieel van enkele honderden hockeysers. (Bron: Rapportage Sport, SCP 2008.)

De gemeente Waterland vindt het belangrijk om de behoefte aan een hockeyvoorziening te faciliteren. Daartoe zal de gemeente in samenwerking met de WHC een locatiestudie doen voor een hockeyveld in de gemeente en de mogelijkheid onderzoeken om financieel bij te dragen aan de realisatie van een hockeyveld.

Actie 10. De gemeente onderzoekt in 2012 op welke wijze de Waterlandse Hockeyclub een accommodatie kan krijgen op sportpark Markgouw.

Acties

8. De gemeente verkent in 2012 de mogelijkheden voor de Waterlandse Hockeyclub om een accommodatie te krijgen op sportpark Markgouw.

- *Veiligheid en toegankelijkheid*

Als het gaat om veiligheid spelen er twee problemen op de sportparken. Ten eerste de inbraak in clubgebouwen en ten tweede overlast en drugshandel op sportpark Markgouw. De problemen spelen zich 's nachts af als het sportpark niet wordt gebruikt. Deze problemen hangen samen met het openbaar toegankelijk zijn van de sportparken.

Veiligheid en toegankelijkheid staan op gespannen voet met elkaar. De veiligheid van de sportparken is gebaat bij een sportpark dat 's nachts op slot gaat. Een initiatief van de gemeente Waterland, in het verre verleden, waarbij de verenigingen op sportpark Markgouw verantwoordelijk waren om het sportpark 's nachts af te sluiten, leverde zoveel problemen op dat dit initiatief niet is volgehouden. Sindsdien heeft de gemeente geen nieuw initiatief genomen om de veiligheid op de sportparken te vergroten.

De gemeente stelt zich op het punt dat de verenigingen als eerste verantwoordelijk zijn voor de beveiliging van hun clubgebouwen tegen inbraak. Per geval en op initiatief van een vereniging die velden huurt zal de gemeente binnen het bestaande onderhoudsbudget meewerken aan het verbeteren van de hekwerken rond de parken om de inbraakgevoeligheid van de gebouwen te verkleinen.

De problemen met overlast en drugshandel door jongeren pakt de gemeente aan door middel van haar jeugdbeleid. De Jeugd Ontmoetings Plaatsen (JOP's) spelen daarbij een belangrijke rol. Meer informatie over de JOP's is te vinden in de jeugdnota gemeente Waterland 2011-2014.

- *BTW en sportvelden*

Het beschikbaar stellen van sportvoorzieningen is volgens de Nederlandse belastingwetgeving een belastingvrije prestatie. Inmiddels biedt de belastingwetgeving, onder voorwaarden, de mogelijkheid om hiervan een met btw belaste prestatie te maken. Door gebruik te maken van deze mogelijkheid kan de btw-afdracht van de gemeente afnemen. Van de verhuur van haar binnensportaccommodaties heeft de gemeente Waterland al een btw-belaste prestatie gemaakt. In 2011 onderzoekt zij ook de mogelijkheid om haar buitensportaccommodaties ook btw belast te verhuren.

Acties:
9. De gemeente doet in 2011 de voorbereidingen om haar buitensport- voorzieningen btw belast te verhuren.

3.2.2 Sportzalen

“41% van de sportende inwoners van de gemeente Waterland gaat minstens één maal per maand als actieve deelnemer naar een binnensportaccommodatie (sporthal of gymzaal). Van de inwoners van Waterland doet 63% dit in de eigen gemeente.

35% van de sportende inwoners van de gemeente Waterland gaat minstens één maal per maand als actieve deelnemer naar een sportschool/fitnesscentrum. Dit is het laagste percentage van de deelnemende gemeenten. Zestig procent doet dit in de gemeente Waterland zelf.

26% van de sportende inwoners van de gemeente Waterland bezoekt minstens één maal per maand als actieve deelnemer een van de overige commerciële sportaccommodaties (bijvoorbeeld tennishal, ijsbaan of squashcenter).”(Omnibus Waterland, 2010).

- *Huidig gebruik en capaciteit*

De term sportzaal wordt hier gebruikt als verzamelnaam voor gymzalen en sporthal. De gemeente beschikt over een sporthal (’t Spil) en vijf gymzalen, waarvan twee in Monnickendam, één op Marken, één in Broek in Waterland en één in IJpendam. Eén van de gymzalen in Monnickendam is onderdeel van het Bernhard Nieuwentijt College (BNC). Deze gymzaal wordt overdag gebruikt door de school zelf en in de avonduren door diverse sportverenigingen. De overige vier gymzalen worden zowel overdag als ’s avonds gebruikt door basisscholen, sportverenigingen en ander particulieren.

- *Nieuwbouw in het kader van Brede schoolontwikkeling*

Bij de nieuwbouw van gymzalen in het kader van de Brede school ontwikkeling wordt het eigendom van de gymzaal opnieuw bekeken. Indien een ander partij eigenaar wordt van de nieuwe gymzaal zal de gemeente eisen stellen aan de beschikbaarheid voor naschools gebruik en de tarieven voor niet-commerciële gebruikers.

- *Toekomstig gebruik en capaciteit*

De gemeente Waterland vindt het belangrijk dat de sportzalen zo goed mogelijk worden gebruikt, zonder daarbij de leefbaarheid van de kernen uit het oog te verliezen.

In Monnickendam zijn twee gymzalen en een sporthal. De zalen worden niet optimaal gebruikt. De gemeente wil daarom onderzoeken of er een overschot aan zaalcapaciteit is.

Daarnaast onderzoeken wij of het boekingsysteem gemoderniseerd kan worden zodat bewoners via de website een sportzaal kunnen reserveren en boeken.

De gemeente Edam-Volendam wil ook een online boekingsysteem aanschaffen. De gezamenlijke aanschaf en onderhoud scheelt aanzienlijk in de kosten.

Acties:
10. Wij onderzoeken de mogelijkheid voor een online boekingsysteem met de gemeente Edam-Volendam.
11. De gemeente komt met een rapportage over de (benodigde) zaalcapaciteit in Monnickendam.

3.2.3 Overdekt zwembad

“27% van de sportende inwoners van de gemeente Waterland gaat minstens één maal per maand als actieve deelnemer naar een overdekt zwembad. Dit is het op een na hoogste percentage van de vier deelnemende gemeenten. Ruim de helft gaat daarvoor in de eigen gemeente. Dat is duidelijk meer dan twee jaar geleden.”(Omnibus Waterland, 2010)

De gemeente is eigenaar van zwembad Monnickendam (25 meter bad). Dit zwembad wordt gebruikt voor schoolzwemmen, zwemles, vrijzwemmen en verenigingszwemmen. Daarnaast is er een particulier bad (15 meter) in het Vitaal Sport Healthcentre in Katwoude. Dit zwembad wordt gebruikt voor vrijzwemmen en voor zwemles in kleine groepjes.

De gemeente Waterland kan niet zonder mogelijkheid voor zwemles en schoolzwemmen vanwege de ruime aanwezigheid van water in het landschap. Zij wil deze functie daarom ook voor de toekomst behouden voor de gemeente.

De gemeente zal in de komende periode de toekomst van zwembad Monnickendam onderzoeken. Dit onderzoek omvat de mogelijkheid om het zwembad in haar huidige vorm en functie te behouden, maar nadrukkelijk zal ook gekeken worden naar de mogelijkheden van privatisering van het zwembad, waarbij ten minste de functie voor schoolzwemmen en zwemles behouden blijft.

Acties:
12. Besluit over de toekomstmogelijkheden van zwembad Monnickendam

3.2.4 Speelvoorzieningen

In haar kadernotitie Speelvoorzieningenbeleid (2009) heeft de gemeente een nieuwe impuls gegeven aan haar speelvoorzieningenbeleid. Het beleid voorziet nu in voldoende en veilige openbare speelvoorzieningen voor kinderen van 0-6 jaar, van 6-12 jaar en van 12 jaar en ouder. In totaal heeft de gemeente speelvoorzieningen op meer dan vijftig locaties in zes kernen. Voor kinderen vanaf 12 jaar zijn skatebanen, tafeltennistafels, basketbal- en voetbalveldjes belangrijke speelvoorzieningen.

Daarnaast zijn er nog twee particuliere openbare speeltuinen in de gemeente. Eén in Monnickendam en één op Marken.

De gemeente Waterland vindt het belangrijk dat de inrichting van de speelplaatsen tegemoet komt aan de behoeften van de kinderen en hun ouders. Daarom organiseert de gemeente inspraak van bewoners over de inrichting van de speelplaatsen.

Meer informatie over het speelvoorzieningenbeleid is te vinden in de kadernotitie Speelvoorzieningenbeleid (2009).

Naast openbare speelplaatsen zijn er in de gemeente ook besloten speelplaatsen. Scholen en peuterspeelzalen beschikken over speelruimte en speelvoorzieningen voor hun kinderen.

3.2.5 Openbare ruimte

“58% van de sportende inwoners van de gemeente Waterland maakt minstens één maal per maand als actieve deelnemer gebruik van faciliteiten in de openbare ruimte (bijvoorbeeld wandelroutes, fietsroutes en ruiterspaden). 78% doet dit in de gemeente Waterland zelf.

Een heel hoog percentage inwoners van de gemeente Waterland (93%) vindt dat er voldoende mogelijkheden zijn om in de omgeving van hun woonplaats in de openlucht te recreëren.” (Omnibus Waterland, 2010)

- *Fiets- en wandelpaden*

De gemeente Waterland heeft uitgebreide mogelijkheden voor wandelen en fietsen in de openbare ruimte. Fietspaden en -routes, wandelpaden en -routes bieden wandelaars, hardlopers, fietsers en skeelers ruime mogelijkheden.

- *Waterland*

Bijna de helft van de totale oppervlakte van de gemeente Waterland bestaat uit water (maar liefst 5.000 hectare). De gemeente heeft daarom een groot aanbod op het gebied van waterrecreatie, van zeilen op het Marker- of IJsselmeer tot het verkennen van Waterland per fluisterboot, sloep of kano.

- *Jachthavens/buitenwater:*

De gemeente Waterland beschikt over 7 jachthavens met in totaal ruim 2.300 ligplaatsen. Een aantal jachthavens heeft ook de mogelijkheid om uit te breiden zodat er in de toekomst ongeveer 2700 ligplaatsen zullen zijn. Daarmee is Waterland de grootste watersportgemeente in Noord-Holland. Een groot gedeelte van de zeil- en motorbooteigenaren woont niet in de gemeente, maar 85% van alle ligplaatsshuurders is Nederlands en gebruikt onze gemeente dus als uitvalbasis voor deze vorm van recreatie. Vanuit het toeristisch beleid gezien is daarom ook het doel om deze groep bootbezitters meer te laten recreëren binnen de gemeentegrenzen door een aantrekkelijk aanbod van voorzieningen (fiets/wandelroutes, arrangementen, horeca, VVV-kantoor) en goede informatievoorziening.

- *Binnenwater:*

Het binnenwater van Waterland biedt volop mogelijkheden voor bewoners en bezoekers. Er zijn verschillende routes mogelijk voor kano's, fluisterboten en motorsloepen. Recreatie Noord-Holland zal, met subsidiegelden van de provincie Noord-Holland, een aantal belangrijke aanpassingen doen in de aanwezige routestructuren in 2011 en 2012. Hierdoor ontstaat een volwaardig vaargebied voor fluisterboten en kano's en is het mogelijk om aantrekkelijke routes te varen van Amsterdam-Noord naar Waterland en omgekeerd.

's Winters wordt het binnenwater intensief gebruikt voor schaatssport. Er zijn zeven schaatsclubs in Waterland. Ook deze sport zal profiteren van de aanpassingen tussen Amsterdam-Noord en Waterland ten behoeve van de pleziervaart. Zo wordt een aantal duikers vervangen voor bruggen die genoeg hoogte krijgen zodat men er bukkend onderdoor kan schaatsen.

- *Hemmeland*

Recreatiegebied Hemmeland biedt een groot scala van sportieve en recreatieve voorzieningen voor de inwoners van Waterland en veel bezoekers zowel op het land als op het water. Het Hemmeland biedt met zijn bos, grasvelden, jachthaven en zwemstranden, mogelijkheden voor wandelaars, fietsers, zwemmers, surfers en andere watersporters.

Met haar sportieve voorzieningen in de openbare ruimte biedt de gemeente Waterland haar inwoners en veel toeristen ruime mogelijkheden voor een sportieve tijdbesteding en een gezonde leefstijl. Daarnaast zijn deze voorzieningen van grote economische betekenis voor de gemeente.

Actie	Omschrijving	Jaar	Financiering
1	Wij besluiten of de gemeente in samenwerking met een ziektekostenverzekeraar valpreventie kan organiseren op basis van cofinanciering.	2012	Voorbereiding binnen de bestaande ambtelijke capaciteit. De financiële consequenties zijn onderdeel van de besluitvorming.
2	De gemeente Waterland sluit zich aan bij het regionaal samenwerkingsverband "Aangepast sporten" en zal 1 activiteit van het regionale aanbod "Aangepast sporten" binnen haar gemeentegrenzen organiseren.	2012	€ 3.000,- p.j.
3	De gemeente informeert inwoners van Waterland via haar website en gemeentegids over de mogelijkheden van aangepast sporten in de regio.		Binnen de bestaande ambtelijke capaciteit.
4	De gemeente gebruikt de ontwikkeling van de brede scholen om contacten tussen sportverenigingen, scholen en naschoolse opvang te versterken. Hierbij gebruiken wij de inzet van een combinatiefunctionaris.	2011 - 2012	Budget regeling Brede Scholen, Sport en cultuur
5	De gemeente stimuleert de openstelling van kunstgrasvelden, kleedkamers en kantines van sportverenigingen voor andere gebruikers.	2012	Binnen de bestaande ambtelijke capaciteit.
6.	De gemeente onderzoekt in 2011 in samenwerking met de voetbalverenigingen de haalbaarheid van vier kunstgras voetbalvelden.	2011	In 2012 is hiervoor 2x € 791.000,- in de begroting opgenomen.
7.	De gemeente realiseert in 2012 tenminste twee kunstgras voetbalvelden	2012	In 2012 is hiervoor 2x € 791.000,- in de begroting opgenomen.
8	De gemeente verkent in 2012 de mogelijkheden voor de Waterlandse Hockeyclub om een accommodatie te krijgen op sportpark Markgouw.	2012	Financiering is onderdeel van het voorstel.
9	De gemeente doet in 2011 de voorbereidingen om haar buitensportvoorzieningen btw belast te verhuren.	2011	Ca. € 1.500 per veld per jaar.
10	Wij onderzoeken de mogelijkheid voor een online boekingssysteem met de gemeente Edam-Volendam.	2012	PM.
11	De gemeente komt met een rapportage over de (benodigde) zaalcapaciteit in Monnickendam.	2011	Binnen de bestaande ambtelijke capaciteit
12	Besluit over de toekomstmogelijkheden van zwembad Monnickendam	2011	Binnen de bestaande ambtelijke capaciteit.

Bijlage 1. Overzicht sportaanbod 2010-2011

Broek in Waterland

- Lekker Fit! (gemeente, Achmea, GGD, SSHN)
- Sporthackers (gemeente, SSNH)
- Sportspektakels (gemeente, SSNH)
- Sportfreaks (gemeente, SSNH)
- Sportactiviteiten kindergemeenteraad (gemeente)
- Olympiade (gemeente, atletiekvereniging, basisscholen/sportpark Markgouw)
- Hockey (Waterlandse Hockey club/ gymzaal Havenridders)
- Gymnastiek/Turnen (Sparta)
- Fysiofitness (De Baat fitness)
- Fysiofitness (De Baat fitness)
- Steenwerpen (Steenwerpclub De Vaste Hand)
- Voetbal (voetbalvereniging SDOB/ sportpark Broek in Waterland, gymzaal Havenridders)
- Tafeltennis (tafeltennisvereniging Sparta/ gymzaal Havenridders)
- Zeilen (Zeilvereniging Broek in Waterland)
- Ballet (Ballet Carol Broere/ gymzaal Havenridders)
- Streetdance (I. Moore/gymzaal Havenridders)
- Volleybal (Volleybalgroep Broek/gymzaal Havenridders)
- Yoga (C. van Rinsum/gymzaal Havenridders)
- Schaatsen (IJsclub Broek in Waterland/natuurijs)
- Koersbal, gymnastiek, zwemmen (in Volendam), rolstoelvierdaagse (Stichting Dienstverlening Ouderen Broek)

Ilpendam

- Lekker Fit! (gemeente, Achmea, GGD, SSHN/gymzaal)
- Sporthackers (gemeente, SSNH/diverse locaties binnen en buiten)
- Sportspektakels (gemeente, SSNH/diverse locaties buiten)
- Olympiade (gemeente, verenigingen/sportpark Markgouw)
- Sportfreaks (gemeente, SSNH/diverse locaties binnen en buiten)
- Sportactiviteiten kindergemeenteraad incidenteel (gemeente/diverse locaties buiten)
- Streetdance, Breakdance, Ballet, Zumba (De Dansstudio/dorps huis Ilpendam)
- Gymnastiek (gymnastiekvereniging Ilpenstein)
- Yoga (3 groepen)
- Badminton (badmintonvereniging Ilpendam)
- Tennis (tennisvereniging Ilpendam)
- Voetbal (sportvereniging Ilpendam)
- Schaatsen (IJsclub Ilpendam/ natuurijs)
- 50+ gymnastiek (stichting projectgroep 50+)

Marken

- Lekker Fit! (gemeente, Achmea, GGD, SSHN/gymzaal)
- Sporthackers (gemeente, SSNH/diverse locaties binnen en buiten)
- Sportspektakels (gemeente, SSNH/diverse locaties buiten)
- Sportfreaks (gemeente, SSNH/diverse locaties binnen en buiten)
- Kinderballet (muziekschool in 't Trefpunt)
- Sport en spel ('t Trefpunt)
- Olympiade (gemeente, verenigingen/sportpark Markgouw)
- Sportactiviteiten kindergemeenteraad incidenteel (gemeente/diverse locaties buiten)
- Conditietraining voor tieners (gymzaal Marken)
- Gymnastiek (Gymnastiekvereniging Marken/gymzaal Marken)
- Basketbal (The Monks)
- Fitness ('t Trefpunt)

- Conditietraining/Zumba ('t Trefpunt)
- Tennis (tennisclub Marken)
- Voetbal (sportvereniging Marken/ sportpark Marken, gymzaal Marken)
- Zeilen (Watersportvereniging Marken/buitenwater)
- Badminton (Badmintonclub Schipper/Marken /gymzaal Marken)
- Badminton (Badmintonclub Van Brederode/ gymzaal Marken)
- Zaalvoetbal (Zaalvoetbalteam De Groot/ gymzaal Marken)
- Hardlopen (Trimvereniging/gymzaal Marken)
- Schaatsen (IJsclub Marken/schaatsbaan)
- 50+ gymnastiek (looptrainer/gymzaal Marken)
- Meer bewegen voor ouderen ('t Trefpunt)
- Aerobic ('t Trefpunt)

Monnickendam

- Lekker Fit! (gemeente, Achmea, GGD, SSHN/gymzaal)
- Sporthackers (gemeente, SSNH/diverse locaties binnen en buiten)
- Sportspektakels (gemeente, SSNH/diverse locaties buiten)
- Sportfreaks (gemeente, SSNH/diverse locaties binnen en buiten)
- Sportactiviteiten kindergemeenteraad (gemeente/diverse locaties)
- tienerfitness voor kinderen met motorische achterstand (fysiogroep Waterland/eigen fitnessruimte)
- Beeball (Honk- en softbalvereniging Sullivan's Green Devils)
- Olympiade (gemeente, verenigingen/sportpark Markgouw)
- Het fitte kind voor kinderen met overgewicht (fysiogroep Waterland, GGD, zorgverzekeraar/gymzaal Kennedyschool)
- Hockey (Waterlandse Hockey club/ sportpark Markgouw, sporthal 't Spil)
- Atletiek (atletiekvereniging Monnickendam/ sportpark Markgouw)
- Gymnastiek en turnen (gymnastiekvereniging Brinio/ gymzaal Mariekehal)
- Handbal (handbalvereniging Monnickendam/ sporthal 't Spil, sportpark Markgouw)
- Hockey (Waterlandse Hockey club/ sportpark Markgouw, sporthal 't Spil)
- Beeball/Honk- en softbal (Honk- en softbalvereniging Sullivan's Green Devils)
- Fitness (16+) (sportschool Monnickendam)
- Aerobics (16+) (sportschool Monnickendam)
- Fitness (sportschool Monnickendam)
- Aerobics (sportschool Monnickendam)
- Fysiofitness (fysiogroep Waterland/eigen fitnessruimte)
- Fysiofitness (fysiofitness Ooster Ee/eigen fitnessruimte)
- Conditietraining voor vrouwen (gymnastiekvereniging Brinio/ gymzaal Mariekehal)
- Trimgym voor heren (gymnastiekvereniging Brinio/ gymzaal Mariekehal)
- Handbal (handbalvereniging Monnickendam/ sporthal 't Spil, sportpark Markgouw)
- Trimhockey (Waterlandse Hockey club/ sportpark Markgouw)
- Tennis (tennisclub Monnickendam)
- Touwtrekken (Touwtrekvereniging Monnickendam)
- Karate (stichting Traditioneel Shotokan Karate Do/ gymzaal Bernard Nieuwentijt College, Marijkehal)
- Judo (Judovereniging Monnickendam/ Marijkehal)
- Voetbal (voetbalvereniging Monnickendam/Sportpark Markgouw, sporthal 't Spil)
- Volleybal (volleybalvereniging Monnickendam '63/sporthal 't Spil, Marijkehal)
- Zwemles, recreatief zwemmen, trimzwemmen (Zwemvereniging Waterland/ zwembad Monnickendam, Marijkehal, gymzaal Marken)
- Zeilen (Watersportvereniging Monnickendam/ Openbaar water, zwembad Monnickendam)
- Zaalvoetbal (De Recreatieve Zaalvoetbalvereniging FCPP/ sporthal 't Spil)
- Zaalvoetbal (Zaalvoetbalvereniging Heineken Boys/sporthal 't Spil)
- Zaalvoetbal (Tom Huisman/sporthal 't Spil)
- Zaalvoetbal (De Hakkers/sporthal 't Spil)
- Stichting Sportclub Overleek

- 50+ gymnastiek (Stichting Projectgroep 50+/sporthal 't Spil, Marijkehal)
- Tacoyo Anti-stress training (Frank Pelder/Marijkehal)
- Schaatsen (IJsvereniging Olympia)
- Yoga (De Bolder)
- Zelfverdediging voor meisjes (De Bolder)
- Breakdance (De Bolder)
- Linedansen (De Bolder)
- Dansen (De Bolder)
- Koersbal (De Bolder)
- Meer bewegen voor ouderen (De Bolder)
- Pilates (De Bolder)
- Streetdance, Breakdance, Ballet, Zumba (De Dansstudio/ De Bolder)

Overig

- Aquakids (Vitaal Sport/Healthcenter te Katwoude)
- ABC-zwemmen (Vitaal Sport/Healthcenter te Katwoude)
- tennisles (Vitaal Sport/Healthcenter te Katwoude)
- Fitness, Aerobics, Tennis, Zwemmen (Vitaal Sport/Healthcenter te Katwoude)
- Touwtrekken (Touwtrekvereniging Watergang)
- Voetbal (FC Uitdam/ sporthal 't Spil, sportpark Broek in Waterland)
- Schaatsen (Schaatsvereniging Zuiderwoude)
- Schaatsen (IJsvereniging Watergang)
- Schaatsen, hardlopen, fietsen (Schaatstrainingsgroep Waterland/IJsbanen Amsterdam en Hoorn, atletiekbaan)

Gehandicaptensport

- Regionale Vereniging voor Aangepast Sporten Zaanstreek (REVAS) in Westzaan
- Stichting Gehandicaptensport Waterland in Purmerend
- Stichting Only Friends in Amsterdam-Noord

Bijlage 2. Overzicht sportvoorzieningen 2010-2011

Broek in Waterland

- Gymzaal Havenridders
- Botenverhuur (Waterland Recreatie B.V.)
- Sportpark Broek in Waterland (3 voetbalvelden, 4 tennisbanen)
- Rob de Baat Fitness (en fysiotherapie)
- Paardenstal De Drie Merrieën
- Openbare speelvoorzieningen op 9 locaties

IJpendam

- Gymzaal IJpendam
- Dorpshuis IJpendam (3 multifunctionele ruimten)
- Sportpark IJpendam (3 voetbalvelden, 3 tennisbanen)
- Openbare speelvoorzieningen op 3 locaties

Marken

- 't Trefpunt (fitnesszaal en multifunctionele zaal)
- Gymzaal Marken
- Schaatsbaan
- Sportpark Marken (3 voetbalvelden en 2 trainingsvelden, 3 tennisbanen en een minitennisbaan en een oefenmuur)
- Openbare speelvoorzieningen op 3 locaties

Monnickendam

- Sporthal 't Spil
- gymzaal Marijkehal
- De Bolder (2 multifunctionele ruimten)
- Sportschool Monnickendam (fitnesscentrum en aerobicruimte)
- Fitnessruimte Fysiogroep Waterland
- Fitnessruimte Fysiofitness Ooster Ee
- zwembad Monnickendam
- Sportpark Markgouw (Atletiekbaan, 4 voetbalvelden, 1 honk- en softbalveld, een paardenbak, 1 handbalveld en 10 tennisbanen)
- gymzaal Bernard Nieuwentijt College
- Openbare speelvoorzieningen op 34 locaties

Overig

- Vitaal Sport Healthcentre Katwoude (fitnessruimte, aerobicsruimte, zwembassin, 1 hardcourt tennisbaan)
- Openbare speelvoorzieningen op 1 locatie in Uitdam
- Openbare speelvoorzieningen op 2 locaties in Zuiderwoude

Openbare ruimte

- Fiets- en wandelpaden/routes
- Binnen en buitenwater voor de watersport
- Speelplaatsen en trapveldjes
- Recreatiegebied Hemmeland

Bijlage 3. Geïnterviewde personen

- Stichting MEE, Lianne Slijkerman
- Dorpshuis IJpendam, Nico Roeleveld
- Gouwzeeschool, Dennis Geertman (docent lichamelijke opvoeding)
- Huisartspraktijk HOED, Joke Bakker (leefstijladviseur)
- Rob de Baat Fitness en fysiotherapie, Rob de Baat
- GGD, Jacqueline Plat
- Fysiogroep Waterland, Mariët den Hartog
- Dorpshuis 't Trefpunt, mevrouw G. Boes
- Fitnesscentrum Monnickendam, dhr. Marré

Bijlage 4. Literatuur

De volgende documenten zijn geraadpleegd.

- Jaarverslagen Stichting Sportfondsen Monnickendam
- Enquête sportverenigingen (2011)
- Groenvisie gemeente Waterland (2007)
- Kadernotitie speelvoorzieningenbeleid (2009)
- Beleidsplan sportaccommodaties (2005)
- Gebouwenbeheerplan (2011-2030)
- Startnotitie Brede school ontwikkeling (2011)
- Startnotitie Combinatiefunctionarissen (2010)
- Evaluatie BOS-impuls (2011)
- Beleidsnota WMO (2009-2012)
- Nota gezondheidsbeleid (2008-2011)
- Jeugdnota Gemeente Waterland (2011-2014)
- Nota minimabeleid (2009-2012)
- Nota vrijwilligerswerk in de gemeente Waterland
- Omnibusenquête Waterland 2010
- BOS-enquête Waterland 2009, 2010, 2011
- E-MOVO 2010: Gezondheid, Welzijn en leefstijl van jongeren in Zaanstreek-Waterland; Een scholierenonderzoek onder tweede- en vierdeklassers van het voorgezet onderwijs (GGD, 2011)
- Eindrapport preventief huisbezoek 75+ (2010)
- Rapportage Sport, Sociaal Cultureel Planbureau (2008)
- Gezondheidsenquête Zaanstreek-Waterland 2005 (GGD 2005)
- Jaarverslag GGD Zaanstreek-Waterland 2009 (GGD 2009)